

Sigurnosni izazovi baltičkih država u kontekstu ukrajinsko-ruskog sukoba

MENSUR ŠIPKAR¹

*Državna agencija za istrage i zaštitu
Bosna i Hercegovina*

IZET MAHIR²

*Brigadir u penziji
Bosna i Hercegovina*

Sažetak: Baltičke države prošle su kroz dinamičan i složen istorijski proces oblikovan dominacijom velikih susjednih sila, naročito Rusije. Njihov geografski položaj između Istoka i Zapada, kao i višestoljetna borba za očuvanje identiteta, jezika i kulture, uticali su na formiranje političkih institucija i sigurnosnih strategija koje su prisutne i danas. Nakon sticanja nezavisnosti početkom 20. stoljeća, baltičke države su ubrzo bile suočene s okupacijom tokom Drugog svjetskog rata, a potom i s višedecenijskom dominacijom Sovjetskog Saveza. Njihova ponovna nezavisnost 1991. godine otvorila je put ka evropskim i euroatlantskim integracijama. U kontekstu ukrajinsko-ruskog sukoba, sigurnosni izazovi za baltičke države uključuju vojne i hibridne napade, sajber prijetnje, ekonomski pritisak, energetske zavisnost i pokušaje političke destabilizacije. Baltičke države su na ove izazove odgovorile jačanjem saradnje s NATO-om i Evropskom unijom, povećanjem izdvajanja za odbranu, modernizacijom vojske i diversifikacijom energetske izvora. Uprkos pritiscima, ove države pokazuju otpornost i posvećenost očuvanju suvereniteta i demokratskih vrijednosti, čime potvrđuju svoju ulogu pouzdanih saveznika i aktivnih aktera u evropskom sigurnosnom sistemu.

Ključne riječi: baltičke države, sigurnosni izazovi, ukrajinsko-ruski sukob, NATO, Evropska unija

¹ mensur.sipkar@gmail.com

² izet.mahir@gmail.com

Uvod

Baltičke države imaju bogatu i složenu istoriju oblikovanu uticajem velikih sila, posebno tokom perioda ruske dominacije. Njihov strateški položaj na obalama Baltičkog mora čini ih ključnim tačkama u evropskoj geopolitičkoj dinamici. Razvoj nacionalnih pokreta i sticanje nezavisnosti nakon Prvog svjetskog rata, kao i izazovi s kojima su se suočavale tokom i nakon Drugog svjetskog rata, značajno su uticali na očuvanje nacionalnog identiteta i stabilnosti baltičkih država. U okviru ukrajinsko-ruskog sukoba, sigurnosni izazovi s kojima se baltičke države suočavaju su povećani, obuhvatajući prijetnje hibridnim ratom, unutrašnje etničke tenzije i energetske zavisnost, što dodatno komplikuje njihov strateški položaj.

Shodno tome, u radu se analizira istorijska dinamika i savremeni sigurnosni izazovi baltičkih država, s naglaskom na ključne aspekte koji oblikuju njihov trenutni položaj u evropskoj i globalnoj geopolitičkoj sferi. U prvom dijelu istraživanja predstavlja se istorija ovih zemalja, uključujući različite uticaje stranih sila koji su oblikovali njihov identitet i društvene strukture. Posebna pažnja posvećena je razvoju društvenih pokreta, sticanju nezavisnosti i periodu nakon sticanja nezavisnosti, koji su ključni za razumijevanje njihovih savremenih izazova.

U drugom dijelu rada analizira se istorijska dinamika i savremeni sigurnosni izazovi s kojima se suočavaju baltičke države, s posebnim fokusom na ključne aspekte koji oblikuju njihov trenutni položaj u evropskoj i globalnoj geopolitičkoj sferi. Uslijed ukrajinsko-ruskog sukoba, baltičke države su bile primorane da revidiraju svoje sigurnosne strategije i jačaju odbrambene kapacitete.

Na kraju, fokus analize odnosi se na značaj strategija baltičkih država u jačanju odbrane, uključujući saradnju s NATO-om i Evropskom unijom, kao i razvoj nacionalnih vojnih kapaciteta. Ove strategije su od suštinskog značaja za očuvanje stabilnosti i suvereniteta u svjetlu rastućih prijetnji iz Rusije. Analiza pruža uvid u to kako baltičke države prilagođavaju svoje odbrambene politike i strategije u kontekstu stalno promjenljivog geopolitičkog okruženja, te kako se suočavaju s izazovima koji mogu uticati na njihovu budućnost.

Istorijska dinamika i društvene promjene baltičkih država u periodu Ruskog Carstva

Baltičke države (Estonija, Litvanija i Latvija) oblikovane su kroz složen proces istorijskih promjena, pod uticajem njihovog strateški važnog geopolitičkog položaja na obalama Baltičkog mora. Zbog svoje pozicije kao tampon-zone između katoličanstva i pravoslavlja ove države su često bile pod uticajem različitih velikih sila. Iako su bile izložene mnogim izazovima, uspjele su očuvati vlastiti jezik, običaje i kulturu (Čehulić 1999).

Veliki sjeverni rat (1700–1721) bio je sukob koalicije (Danska i Poljsko-Litvanska Unija) predvođene Ruskim Carstvom protiv Švedske, koji je trajno promijenio geopolitičku sliku Baltika. Ruski car Petar I iskoristio je taj period za modernizaciju i jačanje vojske (Carrica 2017; Krokosz 2022). Preokret u ratu doveo je do gubitka švedske dominacije u sjevernoj Evropi i preusmjerio ravnotežu snaga u korist Ruskog Carstva. Mirovnim ugovorom iz Nystada 1721. godine formalizovane su promjene u teritorijalnoj raspodjeli koje su rezultirale prenosom Estlanda (istorijski naziv za Estoniju) i Livlanda (područje Latvije i Južne Estonije) pod rusku kontrolu, pri čemu su lokalni plemići i gradovi zadržali prava i privilegije pod novom vlašću.

Ruska carica Katarina II (Katarina Velika) bila je prva ruska monarhinja koja je aktivno intervenisala u uređenju samouprave baltičkog plemstva. U duhu prosvjetiteljskog apsolutizma razmatrala je reformu kmetstva, a tokom posjete Baltiku 1764. godine upoznala se s pastorom Johannom Georgom Eisenom von Schwarzenbergom, koji je zagovarao njegovo ukidanje (Kasekamp 2010). Provela je reforme kojima je administrativni i pravosudni sistem baltičkih provincija usklađen s ruskim, uključujući ukidanje nekih plemićkih privilegija, carinskih granica i uvođenje poreza. Istovremeno je plemstvu omogućila neograničena nasljedna prava nad imanjima, čime je dodatno ojačala njihov položaj nad kmetovima.

Nakon Francuske revolucije prosvjetiteljske ideje počele su oblikovati društvenu i političku dinamiku na baltičkoj obali (početkom 1800. godine došlo je i do osnivanja prvih univerziteta), izazivajući tradicionalne strukture moći. Novi ruski car Aleksandar I (1801–1825) pokazivao je određenu sklonost prema prosvjetiteljskim idejama, ali se istovremeno suočavao i s rastućim pritiskom na plemiće da implementiraju mjere za poboljšanje položaja baltičkih seljaka, odnosno ukidanju kmetstva. Dugoročni proces

agrarne reforme doveo je do usvajanja zakona o ukidanju kmetstva u tri baltičke provincije. Prvo su ti zakoni donijeti u Estlandu 1816. godine, zatim u Kurlandu (dio teritorije zapadne obale Latvije) 1817. godine, a konačno u Livlandu 1819. godine (Kasekamp 2010).

Tokom Krimskog rata (1853–1856), Baltičko more postalo je značajno ratište uprkos tome što sukobi nisu bili direktno vezani za samu teritoriju baltičkih provincija. Britanske i francuske flote preuzele su ulogu ključnih aktera blokirajući morski promet, što je imalo duboke posljedice na lokalnu ekonomiju i društvo (Šipkar i Mahir 2024). Blokada i napadi na obalu doveli su do ozbiljnih ekonomskih teškoća za lokalno stanovništvo, što je dodatno pogoršalo ionako teške uslove života. Ovo razdoblje, stoga, ne samo da ukazuje na strateški značaj Baltičkog mora tokom Krimskog rata već i na uticaj međunarodnih sukoba na svakodnevni život baltičkih provincija, kao i na promjene u društvenoj strukturi uslijed vojnog angažmana i posljedica rata (Bebler 2017). U tom kontekstu, većina područja današnjih baltičkih država prešla je pod vlast Ruskog Carstva kao rezultat podjela Poljsko-litvanske unije krajem osamnaestog stoljeća. Međutim, status litvanskih zemalja unutar Ruskog Carstva značajno se razlikovao od baltičkih provincija Estland, Livland i Courland, koje su uživale veću autonomiju. Njihova lokalna samouprava bila je značajno ograničena, što se odražavalo kroz razne aspekte upravljanja i društvenih okolnosti. Ova razlika u statusu dodatno je uticala na sociopolitičke dinamike i svakodnevni život stanovništva.

Nezavisnost baltičkih država: ključni trenuci

Krajem 19. i početkom 20. stoljeća ekonomske i socijalne promjene u Baltiku potaknule su formiranje socijalističkih stranaka, kao što su Latvijska socijaldemokratska radnička stranka (1904) i Litvanska socijaldemokratska stranka (1896). Ove stranke su se usmjerile na borbu protiv socijalnih nejednakosti i političke represije carskog režima, što je reflektirano u rastućem nezadovoljstvu među radnicima i širokim slojevima društva. Nezadovoljstvo je kulminiralo revolucionarnim nemirima tokom rusko-japanskog rata, što je dodatno pogoršalo situaciju. Navedeni događaji su duboko podijelili baltičke provincije, stvarajući nepremostiv jaz između baltičke njemačke elite s jedne te Latvijaca i Estonaca s druge strane (Iwaskiw 1996).

Vojni neuspjeh Rusije tokom Prvog svjetskog rata izazvao je javno nezadovoljstvo prema autokratskoj vladi, što je rezultiralo povlačenjem cara Nikolaja II s vlasti 2. marta 1917. godine. Nakon raspada Ruskog Carstva formirana je privremena vlada, a situacija se dodatno komplikuje s Oktobarskom revolucijom 1917. godine, kada su boljševici, vođeni Vladimirom Iljičem Lenjinom, svrgnuli privremenu vladu i preuzeli vlast. Promjena vlasti, uzrokovana ubrzanim širenjem boljševizma, značajno je uticala na nacionalne pokrete u baltičkim državama. Estonci, Latvijci i Litvanci suočili su se s brojnim izazovima, ali su nastavili tražiti pravo na autonomiju, vjerujući da bi boljševici mogli pružiti priliku za ostvarenje svojih nacionalnih ciljeva (Graham 1996).

Put ka nezavisnosti baltičkih država započeo je 1919. godine, kada je Estonija, u vrijeme intenzivnih ratnih sukoba, izabrala konstituentnu skupštinu. Ovaj korak predstavljao je ključnu prekretnicu jer je označio prvi pokušaj uspostavljanja vlastite državne strukture i političkog sistema. Formiranje konstituentne skupštine u Estoniji nije samo simbolizovalo želju naroda za samostalnošću, već je i postavilo temelje za buduću političku organizaciju i zakonodavstvo koje će oblikovati novu državu. Paralelno s tim, Latvija i Litvanija, suočene sa sporijim vojnim sukobima, osnovala su svoje konstituentne skupštine tek 1920. godine, a rad na svojim ustavima završile su 1922. (Kasekamp 2010). Ovi ustavi su, zapravo, predstavljali pravne osnove za razvoj njihovih država i političkih sistema. Granice baltičkih država su se formirale na osnovu etnografske osnovice, a sporovi su često rješavani putem britanskog posredovanja. Estonija i Latvija su dobile međunarodno *de jure* priznanje drugih država 26. januara 1921. godine, dok je Litvanija priznanje ostvarila 20. decembra 1922. godine, što je bilo uslovljeno sporom oko Vilnusa, važnog političkog i kulturnog centra (Kasekamp 2010).

U periodu između dva svjetska rata baltičke države su nastojale uspostaviti stabilne političke sisteme i nacionalne identitete, suočavajući se s izazovima poput ekonomske krize i rastućih političkih pritisaka, što je dodatno komplikovalo njihovu situaciju uoči okupacije. Ovi izazovi uključivali su unutrašnju političku nestabilnost, smanjenje ekonomskih resursa i sve veći uticaj vanjskih sila, što je stvorilo ambijent nesigurnosti i ranjivosti.

Tokom Drugog svjetskog rata baltičke države su prošle kroz izuzetno teške turbulencije koje su oblikovale njihov politički, društveni i kulturni identitet. Prvo, nakon potpisivanja pakta Ribbentrop – Molotov 23.

augusta 1939. godine, kojim su Njemačka i Sovjetski Savez tajno podijelili istočnu Evropu na sfere uticaja, Sovjetski Savez je 1940. godine okupirao baltičke države, što je dovelo do velikih političkih, društvenih i ekonomskih promjena, a nakon toga uslijedila je i okupacija od nacističke Njemačke (Milošić 2022; Kasekamp 2013). Baltičke države našle su se u središtu geopolitičkih sukoba, što je ozbiljno oslabilo njihove političke strukture i ugrozilo nacionalne identitete. Navedena dešavanja nisu samo destabilizovala postojeće vlasti, već su dovela do gubitka samostalnosti i suvereniteta, što je imalo dugoročne posljedice na političku i društvenu dinamiku ovih država (Sadd 2009). Nakon završetka Drugog svjetskog rata baltičke države ponovno su postale dio Sovjetskog Saveza, a ovaj proces je službeno potvrđen 1945. godine. Tokom ovog razdoblja baltičke države, koje su prethodno uživale kratku nezavisnost između dva svjetska rata, bile su prisiljene na prihvatanje sovjetske vlasti, što je rezultiralo gubitkom suvereniteta i uspostavljanjem totalitarnog režima (Sadd, 2009). Situacija je dovela do dubokih društvenih i političkih promjena, koje su kasnije oblikovale njihov identitet i put ka obnovi nezavisnosti.

Baltičke države ponovno su stekle svoju nezavisnost 1991. godine, oslobođenjem od vlasti Sovjetskog Saveza, nakon višedecenijskog perioda sovjetske dominacije (Kramer, 2012). Ovaj događaj predstavljao je ključni trenutak u njihovoj savremenoj istoriji, označavajući završetak višegodišnje kontrole Sovjetskog Saveza. Istovremeno, proces oslobađanja bio je obilježen nevjerovatnim aktom civilnog aktivizma, kada je 23. augusta 1989. formiran „Ljudski lanac“ (*Baltic Way*) dug 675 kilometara, kojim su građani Estonije, Latvije i Litvanije simbolično povezali tri glavna grada u znak zajedničke borbe za slobodu (ERR News 2024). Ovaj događaj naglašava ne samo društvenu koheziju i građansku angažovanost već i istorijski kontinuitet važnih demokratskih vrijednosti, koje imaju neposrednu relevantnost za razumijevanje savremenih sigurnosnih politika baltičkih država, posebno u kontekstu izazova poput ukrajinsko-ruske krize.

Nakon obnove nezavisnosti baltičke države suočile su se s kompleksnim procesom tranzicije ka tržišnoj ekonomiji i demokratskom političkom poretku (Kasekamp 2018). Restrukturiranje privrede, liberalizacija tržišta i privatizacija državnih preduzeća doveli su do dubokih socijalnih promjena, uključujući porast socioekonomske nejednakosti i izražene demografske trendove depopulacije uslovljene migracijama i negativnim prirodnim

priraštajem (Hazans 2019). Ove transformacije imale su direktne implikacije na održivost javnih politika, posebno u oblastima socijalne zaštite, obrazovanja i regionalnog razvoja. Politički sistemi Estonije, Latvije i Litvanije konsolidirali su se u okviru parlamentarnih demokratija, pri čemu je strateška orijentacija prema Evropskoj uniji i NATO-u djelovala kao ključni faktor institucionalne stabilizacije i modernizacije administrativnih kapaciteta (Auers 2015).

Demografska struktura triju zemalja, posebno značajan udio rusofonog stanovništva u Estoniji i Latviji, predstavljala je centralnu varijablu u oblikovanju politika nacionalne integracije. Modeli naturalizacije, jezične politike i institucionalne inkluzije osmišljeni nakon 1991. godine nastojali su uspostaviti ravnotežu između reafirmacije nacionalnog identiteta i očuvanja društvene kohezije. Estonija, Latvija i Litvanija razvile su diferencirane modele upravljanja etničkom raznolikošću, utemeljene na kombinaciji normativnih, administrativnih i političkih mjera, ali sa zajedničkom težnjom očuvanja stabilnog, demokratskog i inkluzivnog društvenog poretka (Duvold *et al.* 2020).

Uticaj ukrajinsko-ruskog sukoba na sigurnosnu politiku baltičkih država

Baltičke države su praktično od sticanja nezavisnosti posmatrale Rusiju kao stalnu sigurnosnu prijetnju, što je dijelom rezultat njihovih istorijskih iskustava, neposredne geografske blizine i niza vojnih aktivnosti koje Moskva kontinuirano provodi prema drugim državama nastalim raspadom Sovjetskog Saveza. Mnogo prije nego što je Rusija izvršila aneksiju Krima 2014. godine i pokrenula otvoreni rat protiv Ukrajine 2022. godine baltičke države su težile članstvu u NATO-u, vođene duboko ukorijenjenim osjećajem nesigurnosti proizašlim iz njihove zajedničke prošlosti s Rusijom (Mazarr *et al.* 2019). Proširenje NATO-a 2004. godine na sedam bivših komunističkih država, među kojima su i tri baltičke države, može se posmatrati upravo kao strateški odgovor na te sigurnosne izazove.

Diplomatsko protivljenje Rusije širenju Alijanse i njenom približavanju svojim granicama pravdano je zabrinutošću zbog NATO-ovih vojnih i vazdušnih operacija iznad baltičkih država, koje Moskva tumači kao demonstriranje sile i neposrednu prijetnju nacionalnoj sigurnosti. Rusko vojno angažovanje u Ukrajini razotkrilo je da takvo protivljenje nije tek

retoričko, nego dio šire strategije kojom Rusija pokušava zadržati sferu uticaja u postsovjetskom prostoru, uključujući i baltički region. U tom kontekstu, rat u Ukrajini djeluje kao katalizator koji ubrzava već započete procese redefinisanja sigurnosnih politika baltičkih država.

U periodu decembar 2021–2023. godine sve tri države revidirale su svoje ključne nacionalne sigurnosne dokumente. Estonija je usvojila novi Nacionalni koncept sigurnosti kojim je zamijenjen dokument iz 2017. godine, a u kojem ističe da je „najveća sigurnosna prijetnja za Estoniju Ruska Federacija, čiji je cilj demontirati i preoblikovati evropski sigurnosni sistem i međunarodni poredak zasnovan na pravilima“ (Republic of Estonia 2023: 4). Latvija u dokumentu *State Defence Concept 2023–2027* konstatuje da je „ruska agresija na Ukrajinu radikalno pogoršala sigurnosno okruženje i da Rusija predstavlja najdublju vojnu prijetnju Latviji“ (Republic of Latvia 2023: 2). Litvanija je u revidiranoj strategiji nacionalne sigurnosti istakla da je rat Rusije protiv Ukrajine temeljno izmijenio sigurnosnu arhitekturu Evrope i da zahtijeva viši nivo spremnosti i otpornosti Seimas of the Republic of Lithuania 2021).

Ono što je posebno važno jest da se u ovim dokumentima ne mijenja samo retorika, nego i struktura sigurnosnih prioriteta. U ranijim strategijama, donesenim prije ukrajinsko-ruskog sukoba, naglasak je bio na općoj procjeni rizika i važnosti članstva u NATO-u i Evropskoj uniji. U novim verzijama ruska prijetnja dobija eksplicitnu i centralnu poziciju, dok se koncepti sveobuhvatne, ili čak totalne, odbrane proširuju na civilni sektor, energetiku, informacijski prostor i društvenu koheziju. Time se rat u Ukrajini ne tretira kao izolovan sukob, već kao dugoročni faktor oblikovanja sigurnosne politike baltičkih država.

Komparativna analiza ovih nacionalnih strategija pokazuje da su se Estonija, Latvija i Litvanija, uprkos razlikama u veličini, demografiji i resursima, usmjerile prema sličnom modelu sigurnosne politike zasnovanom na tri stuba. Prvi je snažna transatlantska veza i oslanjanje na kolektivnu odbranu u okviru NATO-a. Drugi je jačanje unutrašnje otpornosti društva, uključujući civilnu zaštitu, stratešku komunikaciju i otpornost demokratskih institucija. Treći je sveobuhvatna odbrana koja povezuje vojnu, ekonomsku, energetska i informacionu dimenziju sigurnosti. Rat u Ukrajini tako je djelovao kao prelomni trenutak u kojem su se baltičke države, na temelju postojećih strahova, jasno opredijelile za aktivnu i proaktivnu sigurnosnu politiku.

Aneksijom Krima 2014. godine i davanjem podrške separatistima u regijama Luhansk i Donjeck, Rusija je poslala jasan signal međunarodnoj zajednici, a posebno susjednim državama, da norme međunarodnog prava ne predstavljaju značajnu prepreku za teritorijalnu ekspanziju i mijenjanje granica. Nakon početka sukoba 2022. godine ova poruka postala je još snažnija. Iako su od 2004. godine članice NATO-a, i svjesne zaštite koju pruža član 5. Sjevernoatlantskog ugovora, baltičke države i dalje opravdano brinu za vlastitu sigurnost. Neposredna blizina ruske granice, značajan udio stanovništva koji se izjašnjava kao etnički Rusi, te strateški značaj Suwałki koridora predstavljaju ozbiljne faktore koji Rusija potencijalno može iskoristiti, pod plaštom zaštite svojih nacionalnih interesa ili prava rusofonskih manjina, za poduzimanje različitih oblika pritiska ili agresivnih akcija, prilagođenih specifičnom kontekstu svake situacije. Iskustva iz Pridnjestrovske Moldavije, Gruzije i Ukrajine pokazuju da ti scenariji variraju od „zamrznutih konflikata“ i političkog uticaja do klasičnih vojnih invazija, te stoga baltičke države kontinuirano pozivaju saveznike na snažno i koordinirano suprotstavljavanje potencijalnim prijetnjama (Mazarr *et al.* 2019).

Zbog svega navedenog, baltičke države kontinuirano pozivaju saveznike na snažno odvracanje i jasno signaliziranje da će se svako ugrožavanje njihove teritorije tretirati kao ugrožavanje cijelog NATO prostora. To se odražava u njihovim zahtjevima za pojačanim prisustvom savezničkih trupa, unapređenjem planova odbrane i proširenjem NATO struktura na njihovoj teritoriji. U estonskom i litvanskom konceptu sigurnosti posebno se naglašava da je ključni cilj nacionalne politike osigurati da se rat poput onog u Ukrajini ne može preslikati na baltički prostor upravo zbog snažnog odvracanja i unaprijed pripremljenih planova kolektivne odbrane.

NATO je, odgovarajući na promijenjene sigurnosne okolnosti, na Varšavskom samitu 2016. godine donio odluku da u okviru misije „Enhanced Forward Presence“ rasporedi četiri multinacionalna borbeni bataljona u Estoniji, Latviji, Litvaniji i Poljskoj. Raspoređeno je oko 3.600 vojnika, koji su djelovali na rotacionoj osnovi (NATO 2017). Vodeće države u ovoj misiji su Ujedinjeno Kraljevstvo, Kanada, Njemačka i Sjedinjene Američke Države, čime je upućena nedvosmislena poruka da će Alijansa braniti teritoriju svake od svojih članica. Nakon početka sukoba u Ukrajini 2022. godine NATO je dodatno pojačao prisustvo na istočnom krilu, povećavši broj borbenih grupa na osam. Pored baltičkih država i Poljske,

dodatni bataljoni raspoređeni su u „Bugarskoj, Mađarskoj, Rumuniji i Slovačkoj, dok se procjenjuje da se u samim baltičkim državama nalazi približno 6.900 savezničkih vojnika“ (NATO 2024b). Ove mjere pokazuju ne samo potrebu za jačanjem klasične vojne odbrane već i važnost razvijanja strategija za suočavanje sa savremenim, kompleksnim prijetnjama koje nadilaze tradicionalni oblik oružanog sukoba.

Jedan od najslikovitijih primjera ovakvih prijetnji predstavlja fenomen hibridnog ratovanja, u kojem se konvencionalne vojne metode kombinuju s nevojnim instrumentima moći, uključujući informacijske i sajber operacije, ekonomske pritiske, političku infiltraciju, djelovanje neregularnih aktera i organizovane dezinformacijske kampanje, s ciljem destabilizacije protivnika bez formalnog otpočinjanja oružanog sukoba. U savremenom međunarodnom poretku ovaj oblik djelovanja postaje sve izraženiji, što se jasno vidjelo tokom incidenta u Estoniji 2007. godine, izazvanog premještanjem sovjetskog spomenika „Bronzani vojnik“. Rusija je tada upotrijebila kombinaciju diplomatskog pritiska, propagande, organizovanih protesta i sveobuhvatnih sajber napada usmjerenih na državne institucije, banke i medije (Juurvee & Mattiisen 2020). Kao odgovor na takve prijetnje, NATO je 2008. godine osnovao Centar za sajber odbranu u Talinu (CCDCOE 2025), čime su estonska iskustva institucionalizirana u okvir kolektivne odbrane, potvrđujući praktičnu relevantnost i hitnost razvijanja strategija odbrane od hibridnih prijetnji.

Sukob u Ukrajini dodatno je „pojačao intenzitet hibridnog djelovanja u baltičkom regionu“ (Praks 2024: 23). Nacionalne strategije Estonije, Latvije i Litvanije sada eksplicitno prepoznaju hibridne prijetnje kao jedan od ključnih sigurnosnih izazova. Ove procjene nisu samo deskriptivne, nego su povezane s konkretnim mjerama. Baltičke države su, zajedno s NATO-om i Evropskom unijom, razvile razgranatu mrežu institucija i mehanizama za suprotstavljanje hibridnim prijetnjama, uključujući regionalne centre za stratešku komunikaciju, koordinaciju sajber odbrane i obuku eksperata. Strateški koncept NATO-a iz 2022. godine hibridne prijetnje prepoznaje kao ključni sigurnosni izazov, što znači da borba protiv dezinformacija, sajber napada i drugih oblika „sive zone“ više nije marginalna aktivnost, već sastavni dio ukupne odbrambene politike (NATO 2022).

Zavisnost baltičkih država od ruskih energetske resursa dugo je predstavljala jedan od ključnih izazova za njihovu nacionalnu sigurnost. Do 2014. godine baltičke države gotovo su u potpunosti bile oslonjene na

ruski gas, što je Moskvi omogućavalo značajan politički uticaj u regionu (Budginaitė-Froehly 2024). Prekretnicu je označila izgradnja LNG terminala „Independence“ u Klaipėdi u Litvaniji, kojim je ova država postigla diversifikaciju snabdijevanja i u velikoj mjeri prekinula zavisnost od ruskog gasa. Ovaj korak ubrzo su, uz određeno kašnjenje, slijedile Latvija i Estonija razvojem zajedničkih LNG projekata i gasnih interkonekcija.

Sukob u Ukrajini dodatno je ubrzao ove procese. Energetska sigurnost postala je centralnom temom nacionalnih strategija, a projekti poput GIPL gasovoda i planiranog isključenja iz BRELL sistema 2025. godine dobili su i simboličko i praktično značenje. Riječ je o dovršetku dugotrajnog procesa „odspajanja“ baltičkog elektroenergetskog sistema od ruske mreže i njegovog povezivanja s kontinentalnom Evropom, čime se umanjuje mogućnost korištenja energetike kao sredstva pritiska (Budginaitė-Froehly 2025).

Pored vojnih i energetske pritiska, baltičke države suočene su s kontinuiranim pokušajima političke i ekonomske destabilizacije, koje Rusija koristi kao dio šire strategije potkopavanja evropskog jedinstva. Ove mjere uključuju trgovinske sankcije, zabrane uvoza, selektivno korištenje viznih režima, kao i instrumentalizaciju migracija na granicama s Bjelorusijom. Nacionalne strategije Estonije, Latvije i Litvanije prepoznaju ovakve pritiske kao sastavni dio hibridnog djelovanja i predviđaju razvoj zakonskih i institucionalnih mehanizama za zaštitu demokratskih procesa, finansijske stabilnosti i društvene kohezije (Dyner 2022; European Parliament 2022).

Također, geopolitički položaj regiona dodatno oblikuje prisustvo ruske eksklave Kalinjingrad, jednog od najmilitarizovanijih teritorija u Evropi. Raspored naprednih ruskih sistema protivzračne i balističke odbrane, kao i pomorskih kapaciteta Baltičke flote, ima direktne implikacije za procjene situacije u Vilniusu, Rigi i Talinu. Iako su vojni aspekti ovih ranjivosti obrađeni u strateškim dokumentima i NATO analizama, političko značenje Kalinjingrada ogleda se u činjenici da ostaje stalni izvor napetosti i simbol ruske prisutnosti unutar EU/NATO prostora (Mazarr *et al.* 2019).

Baltičke države i NATO: reakcije na prijetnje sa istoka

Novi strateški koncept NATO-a, usvojen 29. juna 2022. godine, predstavlja ključnu transformaciju u sigurnosnom pristupu Alijanse, prilagođavajući se savremenim i neizvjesnim globalnim okolnostima, uključujući rat u Ukrajini. Za razliku od prethodnog strateškog koncepta iz 2010. godine, u kojem je Rusija bila označena kao partner, novi dokument jasno identifikuje Rusiju kao „najznačajniju i direktnu prijetnju“ po sigurnost *saveznika* i stabilnost euroatlantskog prostora (NATO 2022: 4).

Ključna svrha novog strateškog koncepta jest osiguranje kolektivne odbrane od svih prijetnji, uz naglašavanje odbrambenog karaktera NATO-a. Predviđene su konkretne operativne mjere koje uključuju povećanje snaga visokog stepena spremnosti, unapređenje planova odbrane po regijama i znatno jačanje prisustva na istočnom krilu. NATO je dodatno potvrdio primjenu ovih principa kroz vojne vježbe poput „Steadfast Defender“ i razvoj regionalnih odbrambenih planova koji predviđaju brzu mobilizaciju trupa preko Atlantika i njihovu integraciju s postojećim snagama u Evropi (NATO 2024c).

Baltičke države, iako površinom i brojem stanovnika relativno male, pokazale su spremnost da investiraju u odbranu, čime potvrđuju svoj status pouzdanih saveznika. Nakon aneksije Krima 2014. godine NATO je definisao cilj izdvajanja za odbranu od 2% BDP-a, na kojem je posebno insistirala američka administracija. U kontekstu sukoba u Ukrajini rasprave o povećanju ovog cilja na 3% ili čak 5% dodatno dobivaju na intenzitetu. Podaci iz 2024. godine pokazuju da su baltičke države među najposvećenijim članicama: Litvanija izdvaja oko 3,2% BDP-a za odbranu, Estonija 3,4%, a Latvija 2,4%, uz planirani rast na 3% (Euronews 2024; NATO 2024b; TASS 2024). Nacionalne strategije svih triju država ove brojke navode kao dokaz političke odlučnosti da se teret kolektivne odbrane ravnopravno dijeli.

Pored finansijskog aspekta, baltičke države intenzivno rade na modernizaciji svojih oružanih snaga i unapređenju interoperabilnosti s NATO partnerima. Estonija je, na primjer, fokusirana na razvoj artiljerijskih i protivoklopnih kapaciteta, Latvija na jačanje kopnenih snaga i rezervnog sastava, dok Litvanija ulaže u protivtenkovske i protivzračne sisteme te logističku infrastrukturu koja treba omogućiti brz ulazak i raspoređivanje savezničkih snaga. Ove reforme u nacionalnim strategijama jasno su usklađene s novim NATO planovima odbrane i odražavaju zajedničku

procjenu da se odvrćanje više ne može zasnivati samo na prisustvu, nego na realnoj sposobnosti brzog i odlučnog odgovora.

Međutim, uloga NATO-a u sigurnosti baltičkih država ne zavisi samo od njihovih unutrašnjih napora. Ključni faktor ostaje ponašanje i politička volja Sjedinjenih Američkih Država da i dalje budu nosilac i pouzdan lider Alijanse. Kako upozorava Daalder (2025: 8), „Evropa više ne vjeruje u posvećenost Vašingtona sigurnosti na kontinentu, što je izazvalo slom povjerenja koji je već otvorio dalekosežne sumnje u budućnost NATO-a.“ U analitičkim krugovima često se raspravlja o mogućim scenarijima u kojima bi se američko vojno prisustvo u Evropi moglo smanjiti, bilo zbog unutrašnjih političkih promjena, bilo zbog preusmjeravanja fokusa na indo-pacifički region. Procjene Burilkova i Wolffa (2025) ukazuju na to da bi Evropa u tom slučaju morala mobilizirati dodatnih 50 brigada, odnosno oko 300.000 vojnika, kako bi bila u stanju efikasno odvrćati ruske prijetnje bez direktnog američkog angažmana. U tom scenariju baltičke države, iako male, postaju ključni test sposobnosti evropskih članica da preuzmu veću odgovornost za vlastitu odbranu. Kako naglašava Daalder (2025: 6), „Evropski saveznici treba da zakorače na međunarodnu scenu i preuzmu punu odgovornost za konvencionalnu sigurnost na evropskom kontinentu.“

Sve ove promjene ukazuju na to da su baltičke države prešle put od pasivnih korisnica sigurnosnih garancija do aktivnih kreatora regionalne sigurnosne politike. Njihova iskustva s ruskim pritiscima, ratom u Ukrajini i dugogodišnjom tranzicijom iz postsovjetskog prostora u euroatlantske strukture učinila su ih posebno osjetljivim na sigurnosne promjene, ali i posebno motivisanim da učestvuju u njihovom oblikovanju.

Zaključak

Složenost interakcije između istorijskih iskustava, savremenih geopolitičkih realnosti i nacionalnih sigurnosnih strategija baltičkih država ogleda se u načinu na koji su Estonija, Latvija i Litvanija odgovorile na rusku agresiju na Ukrajinu. Ove države su i prije 2022. godine posmatrale Rusiju kao ključnu prijetnju, ali je rat u Ukrajini tu prijetnju učinio neposrednom i egzistencijalnom. Kao odgovor na prijetnju, one su revidirale svoje sigurnosne doktrine, povećale izdvajanja za odbranu i dodatno produbile saradnju s NATO-om i Evropskom unijom.

Analiza nacionalnih strategija pokazuje da su se baltičke države usmjerile ka modelu „aktivne sigurnosti“, u kojem se odbrana ne svodi na reakciju na krizne situacije, nego na kontinuirano jačanje otpornosti, razvijanje kapaciteta odvrćanja i unapređenje društvene kohezije. Estonija, Latvija i Litvanija jasno identifikuju Rusiju kao primarnu prijetnju, ali istovremeno izbjegavaju logiku fatalizma: umjesto pasivnog oslanjanja na garancije velikih sila, one nastoje da postanu neizostavan dio sigurnosne infrastrukture euroatlantskog prostora. Time se njihova uloga mijenja iz perifernog u aktivni i konstruktivni subjekt regionalne politike.

Sukob u Ukrajini pokazao je da vojna moć i dalje ostaje ključan faktor međunarodnih odnosa, ali je istovremeno naglasio značaj hibridnih, energetskih i ekonomskih dimenzija sigurnosti. Baltičke države su među prvima prepoznale da se savremene prijetnje ne manifestuju nužno kroz konvencionalne sukobe, već kroz kontinuirane pritiske niskog intenziteta koji potkopavaju povjerenje u institucije, destabilizuju tržišta i narušavaju društvenu koheziju. Integracijom ovih dimenzija u svoje nacionalne strategije one su razvile širok i sveobuhvatan koncept odbrane, u kojem se granica između „vojne“ i „civilne“ sfere postepeno briše.

Istovremeno, njihov odnos s NATO-om pokazuje da kolektivna odbrana ostaje nezamjenjiv stub sigurnosti malih država u neposrednom susjedstvu Rusije. Baltičke države, međutim, ne pristupaju tom odnosu pasivno. Povećanjem izdvajanja za odbranu, modernizacijom oružanih snaga, razvojem rezervnog sastava i aktivnim učešćem u oblikovanju strateških dokumenata Alijanse one nastoje osigurati da njihovi specifični sigurnosni interesi budu uvaženi u donošenju odluka na nivou Saveza. Njihova spremnost da ispune, pa i premaše, NATO smjernice o izdvajanjima za odbranu dodatno učvršćuje njihov kredibilitet kao pouzdanih saveznica.

U akademskom smislu, iskustvo baltičkih država može se posmatrati kao paradigmatički primjer kako se male države koriste članstvom u međunarodnim organizacijama da bi kompenzirale nedostatak materijalnih resursa i povećale vlastiti manevarski prostor. Njihova sigurnosna politika pokazuje da se otpornost ne gradi samo brojem vojnika ili tenkova, nego kombinacijom institucionalne stabilnosti, društvenog konsenzusa i međunarodnog umrežavanja. U tom kontekstu, baltičke države nude vrijedan model za druge male države koje nastoje pronaći svoje mjesto u sve nestabilnijem međunarodnom poretku.

U konačnici, može se reći da su baltičke države, suočene s ratom u Ukrajini i dugotrajnim pritiscima iz pravca Rusije, razvile koherentan i sveobuhvatan pristup sigurnosti koji spaja nacionalne strategije, kolektivnu odbranu i regionalnu saradnju. Njihova iskustva potvrđuju da se i u složenim geopolitičkim uslovima može izgraditi stabilan i funkcionalan sigurnosni okvir, pod uslovom da postoji jasna politička vizija, institucionalni kontinuitet i spremnost društva da prihvati teret odbrane. Uprkos tome što će prijetnje sa istoka vjerovatno ostati trajna konstanta, baltičke države su pokazale da je moguće odgovoriti na te izazove na način koji ne podrazumijeva samo preživljavanje, nego i aktivno oblikovanje budućeg sigurnosnog sistema Evrope.

Literatura

- Auers, D. (2015). *Comparative Politics and Government of the Baltic States: Estonia, Latvia and Lithuania in the 21st Century*. Basinkstoke: Palgrave Macmillan.
- Bebler, A. (2017). On the Geopolitical Aspects of the Conflict over Crimea, *The IUP Journal of International Relations* 11(1), 7-26. Preuzeto 10.03.2025. sa https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3159747.
- Beitane, A. (2013). *Russia's 'milk' war with Lithuania or Moscow's attempts to reassert influence in Eastern Europe*. Latvian Institute of International Affairs. Peruzeto 24.05.2025. sa <https://www.lai.lv/viedokli/russias-milk-war-with-lithuania-or-moscows-attempts-to-reassert-influence-in-eastern-europe-325>.
- Budginaitė-Froehly, J. (2024). *Transatlantic energy security from a Baltic perspective*. Foreign Policy Research Institute. Preuzeto 25.03.2025. sa <https://www.fpri.org/article/2024/11/transatlantic-energy-security-from-a-baltic-perspective/>.
- Budginaitė-Froehly, J. (2025). *Baltic states unplug from Russia's power grid – but Moscow still looms over critical infrastructure*. Atlantic Council. Preuzeto 29.05.2025. sa <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/baltic-states-unplug-from-russias-power-grid-but-moscow-still-looms-over-critical-infrastructure/>.

- Burilkov, A., & Wolff, G. B. (2025). *Defending Europe without the US: First estimates of what is needed* (Kiel Policy Brief No. 183). Kiel: Kiel Institute for the World Economy/Bruegel.
- Carrica, L. (2017). Peter the Great vs. Charles XII of Sweden in the Great Northern War. *Undergraduate Research Journal*, 21(10). Preuzeto 05.05.2025. sa <https://openspaces.unk.edu/undergraduate-research-journal/vol21/iss1/10>.
- Čehulić, L. (1999). Približavanje baltičkih zemalja euroatlantskim integracijama. *Politička misao*, 36(3). 45-59. Preuzeto 21.03.2025 sa <https://hrcak.srce.hr/31959>.
- Daalder, I. H. (2025). NATO Without America: How Europe Can Run an Alliance Designed for U.S. Control. *Foreign Affairs*. Preuzeto 15.04.2025. sa <https://www.foreignaffairs.com/united-states/nato-without-america>.
- Duvold, K., Berglund, S., & Ekman, J. (2022). Political Culture in the Baltic States: Between National and European Integration. Cham: Palgrave Macmillan.
- Dyner, A. M. (2022). *The border crisis as an example of hybrid warfare* (PISM Strategic File No. 110). Warsaw: Polish Institute of International Affairs.
- Estonian Public Broadcasting (ERR News). (2024). *The Baltic Way: 35 years since 2 million protest for freedom from Soviets*. Preuzeto 18.11.2025. sa <https://news.err.ee/1609430161/the-baltic-way-35-years-since-2-million-protest-for-freedom-from-soviets>.
- Euronews. (2024). *Lithuanian president touts 5% of GDP on defence in coming years*. Preuzeto 16.04.2025. sa <https://www.euronews.com/my-europe/2024/12/19/lithuanian-president-touts-5-of-gdp-on-defence-in-coming-years>.
- European Parliament. (2022). *Foreign influence in the EU: Countering disinformation and propaganda*. Brussels: European Union Publications Office.

- Graham, S. (1996). *The Baltic States: The National Self-Determination of Estonia, Latvia and Lithuania*, Palgrave Macmillan.
- Hazans, M. (2019). *Emigration from Latvia: A Brief History and Driving Forces in the 21st Century*. Riga: University of Latvia.
- Iwaskiw, R. W. (1996). *Estonia, Latvia and Lithuania: country studies*. Washington, D.C.: Federal Research Division, Library of Congress.
- Juurvee, I., & Mattiisen, M. (2020). *The Bronze Soldier Crisis of 2007: Revisiting an early case of hybrid conflict*. Tallinn: International Centre for Defence and Security.
- Kasekamp, A. (2010). *A History of the Baltic states*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Kasekamp, A. (2013). Baltic States and the EU: A rocky road from “outside” towards the “core.” In Grigas, A., Kasekamp, A., Maslauskaitė, K., & Zorgenfrei, L. (Comp.), *The Baltic States in the EU: Yesterday, today and tomorrow*. Paris: Notre Europe – Jacques Delors Institute, Studies and Reports, pp. 16-32.
- Kasekamp, A. (2018). *A History of the Baltic States* (2nd ed.). London: Palgrave Macmillan.
- Kramer, M. (2012). The Baltic Countries after Two Decades of Independence Achievements, Setbacks, Internal Challenges. *PONARS Eurasia Policy Memo* No. 200.
- Krokosz, P. (2022). Difficult alliance. Polish–Lithuanian Commonwealth and Russia against Sweden during the Great Northern War (1700–1721) – an introduction to the problematic. *Open Military Studies* 2(1), 248-264.
- Mazarr, M. J., Gerstein, D. M., Libicki, M. C., Pressman, J., & Young, S. (2019). *What deters and why: Exploring requirements for effective deterrence of interstate aggression*. Santa Monica: RAND Corporation.
- Miloiu, S. (2022). Webs of Domination: The Eastern Baltic under the Geopolitical Grip of the Ribbentrop-Molotov Pact (1939–1940). *The Romanian Journal for Baltic and Nordic Studies*, 14(2), 39-66.

- North Atlantic Treaty Organisation (NATO). (2017). *Enhanced Forward Presence*. Brussels: NATO Headquarters.
- North Atlantic Treaty Organisation (NATO). (2022). *NATO strategic concept 2022*. Brussels: NATO Headquarters.
- North Atlantic Treaty Organisation (NATO). (2023). *Vilnius Summit Communiqué*. Brussels: North Atlantic Treaty Organization.
- North Atlantic Treaty Organisation (NATO). (2024). *Defence expenditures and NATO's 2% guideline*. Preuzeto 6.04.2025. sa https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49198.htm.
- North Atlantic Treaty Organisation (NATO). (2024). *Secretary General's Annual Report 2023*. Preuzeto 19.04.2025. sa https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_222140.htm.
- Praks, H. (2024). *Russia's hybrid threat tactics against the Baltic Sea region: From disinformation to sabotage* (Working Paper No. 32). Helsinki: European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats.
- Republic of Estonia. (2023). *National Security Concept of the Republic of Estonia*. Tallinn: Government Office of Estonia.
- Republic of Latvia. (2023). *The State Defence Concept 2023–2027*. Riga: Ministry of Defence.
- Seimas of the Republic of Lithuania. (2021). *National Security Strategy of the Republic of Lithuania* (revised version approved 16 December 2021). Vilnius: Seimas of the Republic of Lithuania.
- Sadd, W. (2009). Sovietization of the Baltic States: Independence Negotiated, Then Stolen. *Elements*, 5(1). Pristupljeno 25. aprila 2025. <https://doi.org/10.6017/eurj.v5i1.8907>
- Šipkar, M., i Mahir, I. (2024). Krimsko područje kao uzrok nestabilnosti i sukoba između Ukrajine i Rusije, *Pregled: časopis za društvena pitanja*, 65(2), 35-52. Preuzeto 04.03. 2025. sa <https://doi.org/10.48052/19865244.2024.2.35>

TASS. (2024). Latvia to increase defence spending to 3% of GDP by 2027. Preuzeto 18.04.2025 sa <https://tass.com/world/1731181>.

The NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence (CCDCOE). (2025). *About us*. Preuzeto 5.04.2025. sa <https://ccdcOE.org/about-us/>.

Security Challenges of the Baltic States in the Context of the Ukraine-Russia Conflict

Abstract: The Baltic States have undergone a dynamic and complex historical process shaped by the dominance of major neighboring powers, particularly Russia. Their geographical position between East and West, along with a centuries-long struggle to preserve identity, language, and culture, has influenced the formation of political institutions and security strategies that remain relevant today. After gaining independence in the early 20th century, the Baltic States were soon confronted with occupation during World War II, followed by several decades of domination by the Soviet Union. Their renewed independence in 1991 paved the way for European and Euro-Atlantic integration. In the context of the Russia-Ukraine conflict, the security challenges facing the Baltic States include military and hybrid attacks, cyber threats, economic pressure, energy dependency, and attempts at political destabilization. Their response to these challenges has included strengthening cooperation with NATO and the European Union, increasing defense spending, modernizing their armed forces, and diversifying energy sources. Despite these pressures, the Baltic States demonstrate resilience and a strong commitment to preserving sovereignty and democratic values, reaffirming their role as reliable allies and active participants in the European security system.

Keywords: Baltic States; security challenges, Russia-Ukraine conflict; NATO; European Union